

Каліновська Олена Вікторівна

вчитель інформатики, вчитель-дефектолог,
спеціаліст КЗ «Новопразька спеціальна школа
Кіровоградської обласної ради»

РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ТА ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті висвітлено специфіку впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як засобу розвитку здібностей та інтересу до навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Проаналізовано цілі застосування інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-освітньому процесі спеціального закладу загальної середньої освіти. Визначено можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення окремих предметів учнями з порушеннями інтелектуального розвитку. Окреслено роль педагога щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як засобу розвитку здібностей та інтересу до навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Ключові слова: розвиток, учні з інтелектуальними порушеннями, інтерес до навчання, інформаційно-комунікаційні технології, урок.

Kalinovska Olena Viktorivna

computer science teacher, special education teacher,
specialist KZ «Novoprazka special school
of Kirovograd regional council »

DEVELOPMENT OF ABILITIES AND INTEREST IN LEARNING OF STUDENTS WITH DISABILITIES OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT BY MEANS OF IMPLEMENTATION INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

The article highlights the specifics of the introduction of information and communication technologies as a means of developing abilities and interest in learning students in intellectual development disorders. The objectives of the application of information and communication technologies in the correction and educational process of the special institution of general secondary education are analyzed. The possibilities of using information and communication technologies during the study of individual subjects of disciples of intellectual development are determined. The role of the teacher on the introduction of information and communication technologies as a means of development of abilities and interest in learning students with intellectual development disorders is outlined.

Key words: development, students with intellectual violations, interest in learning, information and communication technologies, lesson.

Постановка проблеми: У наш час одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасного освітнього процесу є поєднання його з наукою та технікою, упровадження інновацій в навчання, виховання та розвиток дітей з особливими освітніми потребами, застосування інформаційних технологій тощо.

Інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) називають сукупність методів і програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюг, який забезпечує збір, обробку, зберігання і відображення інформації з метою зниження трудомісткості її використання, а також для підвищення її надійності і оперативності.

Аналіз змісту наукових публікацій з проблеми дослідження у спеціальній педагогіці дозволив дійти висновку, що використання інформаційних технологій розглядається у кількох напрямках, серед яких ми виокремили такі: 1) застосування інформаційних технологій під час підготовки корекційних педагогів; 2) обґрунтування доцільності застосування ІКТ в роботі з учнями з особливими освітніми потребами; 3) упровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес як одного з шляхів удосконалення опанування учнями змісту освіти і контролю за якістю їх знань; 4) застосування комп'ютерних технологій як засобу корекційної роботи і засобу корекції порушень дітей з особливими освітніми потребами [1, с. 12–13].

Актуальність: Зростає потреба в нових, інформаційних технологіях, які б забезпечили відповідний рівень знань, вмінь та навичок. Педагоги дедалі частіше звертаються до використання інноваційних технологій на уроках, які сприяють підвищенню мотивації та активності учнів у засвоєнні навчального матеріалу, забезпечують розвиток здібностей та інтересу до навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Головне місце серед них займають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Простежити досвід використання ІКТ у загальній дидактиці можна в працях В. Беспалька, В. Володіна, І. Володіної, Ю. Дорошенка, М. Жалдак, В. Корольського, Т. Крамаренко, Н. Морзе, В. Руденко, С. Шокалюк та інших. Різні аспекти науково-педагогічної проблеми інформатизації і комп'ютеризації навчального процесу спеціальних закладів освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями висвітлено у працях Н. Глазкової, О. Кутепової, О. Легкого, С. Миронової, Ю. Сакуліної та інших. При цьому науковці виділяють два напрями досліджень: 1) можливості використання комп'ютера як засобу навчання; 2) доцільність і можливість навчання дітей з інтелектуальними порушеннями основ комп'ютерної грамоти [4].

Аналіз застосування інформаційно-комунікаційних технологій у спеціальній освіті показує, що результати освітньої діяльності учнів, рівень їх пізнавальної активності, творчих здібностей та інтересу до навчання значною

мірою залежать не тільки від змісту програмового матеріалу, а й від форм та методів навчання, які обирає вчитель.

Мета статті – дослідити специфіку впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як засобу розвитку здібностей та інтересу до навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-комунікаційні технології можна використовувати для більш ефективного розвитку навичок читання і письма, для моделювання навчальних задач і ситуацій, для розвитку і корекції психічних процесів, розвитку творчих здібностей та інтересу до навчання. При організації роботи з комп'ютерною технікою украй важливим є те, щоб вона стала могутнім психолого-педагогічним засобом формування потребо-мотиваційного плану діяльності школярів, засобом підтримки і подальшого розвитку їхнього інтересу до навчальної діяльності та розвитку загалом.

Важливо відзначити можливості комп'ютерної техніки і як засобу, що дозволяє педагогу здійснювати контроль за діяльністю дітей (комп'ютер може дати найбільш об'єктивний і повний аналіз умінь і навичок), а також як засобу формування й удосконалення навичок різних видів самоконтролю учнів.

Комп'ютер може використовуватися для психологічного, педагогічного і лінгвістичного тестування учнів на початку навчання, у ході його і на завершальних етапах з метою оптимального планування навчально-виховного процесу, керування їх і комплектування навчальних груп.

Однієї з основних цілей застосування інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-освітньому процесі є орієнтація на найбільш повне використання тих фізичних можливостей, що мають у дітей. Зокрема, це відноситься до таких пристроїв введення і виводу даних, що розраховані на збережені аналізаторів. Для цих цілей розробляються і створюються спеціальні пристрої, що дозволяють особам з особливими освітніми потребами працювати з комп'ютером у режимі, що відрізняється від звичайного, наприклад вводити інформацію за допомогою мови, руху очей (завдяки створенню детектора, що керує рухом ока) чи просто доторкаючись до екрана монітора (завдяки використанню спеціальної сенсорної трубки). Це розширює можливості навчання осіб з важкими і складними порушеннями опорно-рухового апарату, а також з комбінованими порушеннями. При навчанні сліпих використовуються комп'ютери, оснащені додатковою специфічною периферією: клавіатурою, що дозволяє при натисканні на

клавішу з буквеним чи цифровим позначенням почути, яка клавіша натиснута, і у випадку виявлення помилки внести відповідні виправлення; друкувальним пристроєм, що виводить текст по системі Брайля [5].

Результати проведених досліджень засвідчують, що інформаційно-комунікаційні технології розширюють корекційно-педагогічні можливості школи для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки стимулюють пізнавальну активність учнів, посилюють їхню мотивацію до навчання, сприяють максимальній індивідуалізації навчального процесу, оптимізують управління навчальною діяльністю. Таким чином, можна стверджувати, що інноваційні технології несуть у собі потужний корекційний потенціал, вміле використання якого в процесі корекційно-розвиткового навчання сприятиме більш успішній соціалізації та соціальній адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

Однак нині не розроблено єдиної системи застосування інформаційно-комунікаційних технологій у спеціальних закладах загальної середньої освіти. Дослідниками розглядалися лише можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення окремих предметів учнями певних вікових категорій: трудового навчання у п'ятому класі (Ю. Сакуліна), російської мови у восьмому та дев'ятому класах (О. Кутепова), біології у восьмому класі (О. Легкий). Результати досліджень показали, що фрагменти деяких навчальних комп'ютерних програм, розроблених для дітей із нормотиповим розвитком, досить успішно можуть бути використані при навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями [2].

Н. Савінова наголошує, що у працях О. Гончарової, О. Кукушкіної, М. Малофєєва обґрунтовано доцільність і цінність використання комп'ютера як нового засобу навчання, його місце і роль на різних уроках та індивідуальних заняттях на всіх етапах шкільного навчання дітей з особливими освітніми потребами, розкрито корекційну спрямованість уроків у комп'ютерному класі. Вчені віддають перевагу використанню спеціалізованих програмно-апаратних і програмованих засобів, розроблених з урахуванням загальних закономірностей і специфічних особливостей розвитку дитини з особливими потребами. Вони також вважають правомірним використовувати в корекційному навчанні існуючі програмні засоби загального призначення (текстовий редактор, графічний редактор, «LOGO» та ін.) за умови розробки дефектологами спеціального методичного підходу, що враховував би загальні закономірності й специфічні особливості розвитку дитини. Водночас учені

рішуче виступають проти бездумного впровадження в практику спеціальної школи масових програмних продуктів, що вступає в суперечність із самим поняттям «корекційне навчання».

Вочевидь, вирішення навчальних і корекційних завдань за допомогою комп'ютерних засобів навчання вбудовується у систему корекційної роботи відповідно до індивідуальних можливостей і корекційно-освітніх завдань. Їх реалізація здійснюється при першорядній ролі корекційного педагога за принципом потрібної взаємодії: педагог – комп'ютер – дитина [5].

На думку С. Миронової, умовами успішного використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроці є: знання вчителем індивідуальних особливостей учнів, ступеня їхньої готовності до засвоєння матеріалу; знання педагогом вимог навчальної програми та спеціальної методики викладання; знання комп'ютерних програм і вміння ними користуватися. Необхідним є врахування особливостей психіки дітей з особливими потребами. Це, зокрема, підвищена втомлюваність, розпорошена увага, сповільнений темп сприймання, тривале входження у процес роботи. Інтерес до комп'ютера підвищує працездатність, зосереджує увагу і дещо збільшує темп роботи [3].

Як зазначає В. Чудна, Г. Басай у спеціальному закладі загальної середньої освіти використання інформаційно-комунікаційних технологій при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами визначається наступними завданнями: при використанні комп'ютера з дидактичною метою є можливість одночасно задіяти в корекційній роботі всі компенсаторні механізми та збережені аналізатори; можливість досягнення вищої мотивації під час роботи з комп'ютером, ніж в традиційних умовах; досягнення навчального ефекту в коротші, порівняно із традиційним навчанням, терміни; індивідуалізація процесу виконання завдання за рахунок використання комп'ютерних технологій.

Сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій значно розширює можливості для вчителів та учнів, спрощуючи доступ до освітньої та професійної інформації; покращує функціональні можливості та ефективність управління засобами навчання; сприяє інтеграції національних інформаційних освітніх систем у світову мережу; сприяє доступу до міжнародних інформаційних ресурсів в галузі освіти, науки і культури.

Компенсаторна властивість нових технологій дозволяє дітям з особливими потребами брати активну участь у навчальному процесі попри порушення різної етіології. Завдяки використанню інформаційно-

комунікаційних технологій, ці діти здатні подолати бар'єри на шляху до навчання, оскільки отримують доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у доступному прийнятному форматі, а також демонструвати свої навчальні досягнення. Цінним є те, що під час роботи з комп'ютером створюються сприятливі умови для залучення учнів до вирішення проблемних навчальних ситуацій, а не подання знань у готовому вигляді. Це спонукає до детального аналізу запропонованих ситуацій, засвоєння конкретних способів їх використання, що сприяє розвитку фундаментальних мисленневих операцій. При цьому не слова, а дії учня відображають правильність і характер його знань, уявлень і результат міркувань. Учитель, спостерігаючи за діяльністю учня, отримує реальні факти для оцінювання усвідомленості, узагальненості й міцності його уявлень про предмет вивчення, тобто про індивідуальний рівень знань, умінь і навичок кожного учня [6].

На думку Г. Щербанюк, ефективність застосування інформаційно-комунікаційних технологій засобів на уроках залежить від рівня професійної компетентності педагога, його уміння визначати та враховувати індивідуальні особливості учнів, ступінь їхньої готовності до засвоєння матеріалу; знань і вимог до навчальної програми та спеціальних методик викладання предметів для дітей з особливими потребами. Відповідно до цього слід акцентувати увагу на особливостях психіки дітей з інтелектуальними порушеннями, насамперед тих, що можуть спричинити труднощі у роботі з технікою, а саме: підвищена втомлюваність, уповільнений темп сприймання, тривале входження у процес роботи, розпорошена увага. Відповідно до власних спостережень та досвіду професійної діяльності, зазначаємо, що включення дітей в освітній процес за допомогою засобів інформаційних технологій підвищує їхню мотивацію пізнавальної діяльності, працездатність, зосереджує увагу і значно прискорює темп роботи.

Поєднання традиційних та інтерактивних засобів навчання на уроці дає додаткову можливість вчителю підвищувати власну продуктивність праці, самостійну складову роботи учнів, стимулює процес мислення, роблячи при цьому навчання цікавим, насиченим, яскравим та різноманітним. Звертаємо увагу на те, що включення у зміст уроку електронних тестів і діагностичних комплексів дозволяє педагогу за короткий термін часу одержати об'єктивну оцінку рівня засвоєння навчального матеріалу усіма учнями, проаналізувати, встановити проблеми та своєчасно скоригувати процес їх усунення.

Це забезпечує можливість вибору рівня складності завдань для конкретно визначеного учня [7].

Висновки. Таким чином, головними завданнями застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках в спеціальному закладі загальної середньої освіти є: забезпечення учнів системою знань, умінь та навичок з певного навчального предмета; подолання недоліків пізнавальної діяльності та особистісних якостей дітей з особливими освітніми потребами; подальший розвиток психічних процесів учнів; формування позитивних рис особистості; розвиток мотиваційної сфери та пізнавальних інтересів, інтересу до навчання тощо.

Перспектива дослідження. У висвітленні методичних рекомендацій щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як засобу розвитку здібностей та інтересу до навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на базі Новопраської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат I-II ступенів Олександрійського району Кіровоградської обласної ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дегтяренко Т.М. Інформаційні технології в системі корекційно-реабілітаційної допомоги / Т.М. Дегтяренко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 6 (20). Режим доступу <http://www.ime.edu-ua.net/em20/emg.html>.
2. Легкий О. Корекційні можливості застосування комп'ютера у спеціальній школі. *Дефектологія*. 2002. № 1. С. 36–39.
3. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту / С.Миронова // *Дефектологія*. – 2003. – №3. – С. 41–44.
4. Савінова Н. В. Інформаційно-комунікаційні технології у корекційній освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2015. Вип. 30. С. 156–164.
5. Тарасенко Н. В., Соколова Л. І. Використання сучасних навчальних технологій як засобу корекції недоліків мовлення і творчої активності учнів з особливостями розвитку. *Управління в освіті: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, 14-16 квітня 2011 року*. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 301–302.
6. Чудна В. І., Басай Г. Г. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. *Інтеграція науки і практики в умовах модернізації корекційної освіти України: зб. наук. пр.* Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2014. С. 236–240.
7. Щербанюк Г. М. Використання інноваційних технологій навчання на уроках української літератури та в позакласній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. URL: http://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2019/04/statja_20190404_6.pdf.